

MUSİQİ FƏNNİNİN İNTEQRATİV TƏDRİSİ HAQQINA

Musiqi ümumtəhsil məktəblərində şagirdlərin təhsil-tərbiyəsinin, ümumi inkişafının, nitq mədəniyyətinin, bədii zövqünün, mənəvi aləminin zənginləşdirilməsi, formalaşdırılması məqsədini həyata keçirir. Musiqinin digər fənlərlə inteqrasiyası şagirdlərdə mənəvi-emosional, ümumi intellektual səviyyənin, vətənpərvərlik, humanizm, dostluq, tolerantlıq hissələrinin inkişafına zəmin yaradır. Musiqinin inteqrativ tədrisi prosesində şagird şəxsiyyətinin formalaşması, onlarda zövq, estetik mədəniyyət, milli və ümumbəşəri dəyərlərə hörmət və maraq, yaradıcılığa meyil, mücərrəd və obrazlı təfəkkürün inkişafı, əməksevərlik və başqa iradi keyfiyyətlərin tərbiyəsi və s. daha səmərəli həyata keçirilir.

İnteqrasiya təhsil islahatının əsas prinsiplərindən biri olub, təbii əlaqələr şəraitində ümumiləşmiş biliklərin verilməsi üçün əlverişli şərait yaradır. Musiqinin digər fənlərlə inteqrasiyası zamanı şagirdlərin nitq və dil bacarıqlarını formalaşdırmaq, nitq mədəniyyətinə yiyələndirmək üçün istifadə etmək bilik və bacarıqların mənimsənilməsi prosesini intensivləşdirir, onları möhkəmləndirir, ən başlıcası təlim vaxtına qənaət olunur.

Musiqi tədrisinin Azərbaycan dili və həyatla əlaqəsi, onun tərbiyəvi əhəmiyyətini daha da gücləndirir. Şagirdlərin yaş xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla musiqi fənninin Azərbaycan dili ilə inteqrasiyasından nəticəni tez və mükəmməl əldə etmək üçün istifadə olunur. Azərbaycan dilindən istənilən mövzunun tədrisində dərslərin motivasiya və digər mərhələlərində musiqi parçalarından, mahnılardan istifadə etmək daha səmərəli öyrənmə mühiti yaradır.

Müasir zamanda şagirdlərin musiqi incəsənətinə marağının artırılması, yaradıcı qabiliyyətlərinin formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsində, mədəni, mənəvi və estetik cəhətdən cəmiyyət üçün yararlı vətəndaş kimi böyüməsində Azərbaycan dili dərslərində oxu materiallarının musiqiyə inteqrasiyası mühüm rol oynayır. "Uşaq və buz" (M.Ə.Sabir), "Anam işdən gələcək" (T.Mütəllibov), "Anamı incitmirəm" (H.Arif) şeirlərinin, "8 Mart" mətninin və s. musiqi dərslərində uyğun musiqi ilə müşayiət olunması xoş əhvalın yaranmasına, mənimsəmənin yüksəlməsinə səbəb olur [2, s. 86, s.98, s.100, s.101 və s.]. İkinci sinifdə F.Əmirovun "Bahar gəlir", "Bizim həyat" mahnılarının Azərbaycan dilində müvafiq mövzuların tədrisində səsləndirilməsi estetik sövqün inkişafına və mənimsəmənin yüksəlməsinə gətirib çıxarır.

Musiqinin cazkar gücündən bəhs edən "Çahargah əfsanəsi" mətni üzrə iş şagirdlərdə musiqiyə maraq və məhəbbət hissini tərbiyə etməklə, onların oxu bacarıq və vərdislərinin formalaşmasına təkan verir. Elə bu mətnin tədrisində müəllim "Çahargah"-ı səsləndirərsə, dərslərin effektiv qavranılması təmin olunacaqdır [3, s.14-15]. "Kimdir gözəl?" mətnindəki fəsillər haqqında məlumatlar da musiqi ilə əlaqələndirilməlidir. Şagirdlərin intellektual bacarıq və vərdislərini inkişaf etirmək məqsədi ilə fəsilləri canlandıran dörd kiçik musiqi nömrəsi "Qızıl payız" (mus.S.Rüstəmov), "Qar yağır" (mus.O.Zülfüqarov), "Açıq tumurcuq" (mus.R.Şəfəq), "Uşaqlar, ay uşaqlar" (mus. C.Cahangirov) səsləndirilir. Musiqi nömrələrinin hansı fəslə aid olduğunu müəyyənləşdirmək şagirdlərdə fikri fəallığı artırır, müstəqil düşünməni, təhlil etmə öz fikrini əsaslandırma, musiqini dinləmə, duyma, ifadəmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Təlim materialının inteqrativ mənimsənilməsi zamanı müəllim şagirdlərin yaradıcı təfəkkürlərini inkişaf etdirərək, konstruktiv şəkildə araşdırma aparmaq, Azərbaycan dili və musiqi dərslərində məsələləri qarşılıqlı şəkildə aydınlaşdırıb problemin həllini tapmaq, nəticələr çıxarmaq və s. keyfiyyətlər aşılayır.

Üçüncü sinif "Azərbaycan dili" dərslərində "Milli Musiqi Günü" adlı mətnə dəhi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun doğum gününün Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin fərmanı ilə Milli Musiqi Günü kimi qeyd olunmasından bəhs olunur. "Hər il sentyabrın 18-də insanlar Üzeyir bəyin məzarını ziyarət edir, ruhuna dualar oxuyurlar. Azərbaycanın hər yerində Milli Musiqi Günü münasibətilə konsertlər təşkil olunur, müxtəlif müsabiqələr keçirilir. Bir sözlə, Milli Musiqi Günündə xalqımız dəhi bəstəkar oğlunun xatirəsini yad etməklə yanaşı, musiqimizin inkişafı və təbliği üçün böyük işlər görür" [4, s.146]. Mətnə verilmiş məlumatların daha dərinlən mənimsənilməsi məhz musiqi fənninə inteqrasiya zamanı mümkündür. Musiqi dərslərində müəllim musiqi əsərini yaradan bəstəkar haqqında, onun həyat və yaradıcılığı haqqında müəyyən məlumatlar verir. Müəllim inteqrativ mənimsəmə prosesində şagirdlərin yaradıcı təfəkkürlərinin inkişaf etdirilməsi üçün onların həyat təcrübəsindən və ətraf mühitin müşahidəsindən də istifadə edir. Azərbaycanın professional musiqisinin banisi Ü.Hacıbəyovun həyat və yaradıcılığı haqqında maraqlı məlumatların verilməsi, onun bəstəsi olan musiqi əsərlərində müəyyən musiqi parçalarının səsləndirilməsi, hətta bu məlumatların ardıcıl olaraq birinci sinifdən başlayaraq verilməsi daha müsbət nəticələr verir.

Bəstəkarlar haqqında söhbət mütləq onların portretlərinin şagirdlərə göstərməklə aparılmalıdır. Təcrübə göstərir ki, ibtidai siniflərdə bəstəkarların həyat və yaradıcılığı haqqında geniş məlumat vermək o qədər də vacib deyildir, çünki şagirdlər bu məlumatı yadda saxlaya bilmirlər, lakin musiqi dinlənilmə və mahnı oxumaq mərhələsində müəllim bəstəkar haqqında hər dəfə kiçik və maraqlı söhbətlər edərsə, onda həm dinlənilən əsərə maraq artır, həm də məktəblilər həmin əsəri daha asan mənimsəyərlər. Azərbaycan dilindən "Xor" şeirinin tədrisində [5, s.197] musiqidən "Odlar ölkəsi" mahnısının xorla oxusundan istifadə yüksək effekt yaradır.

Cəmiyyətin tələbinə müvafiq yeni nəslin yetişdirilməsi sahəsində inteqrasiyanın tətbiqi və səmərəli istifadəsi musiqinin tədrisində yeni nailiyyətlərin əldə edilməsinə gətirib çıxarır. Musiqi dərslərinin inteqrasiyasında İKT-dən istifadə də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, Azərbaycan dili və musiqi dərslərində kompyuter texnologiyasından istifadə edərək fəal (interaktiv) təlim metodu ilə dərslərin aparılması təlim prosesinin daha da səmərəli və maraqlı keçməsinə səbəb olur. Şagirdlərin Azərbaycan dili və musiqi dərslərinə marağı daha da artır, bu da təhsilin keyfiyyətinə və inkişafına güclü təsir göstərir.

Musiqi dərslərinin inteqrasiyası ədəbi tələffüz və orfoepik normaların gözlənilməsində də özünü göstərir.

Belə ki, musiqi müəllimləri mahnının sözlərini öyrədərkən uşaqların sözləri aydın deməsinə az fikir verir və yüksəkdən tələffüzün qəşasını almırlar. Onlara elə gəlir ki, şagirdlər səsləri yüksəkdən tələffüz edərlərsə, diksiya o qədər aydın olar. Halbuki diksiya səsin qüvvəsindən heç də asılı deyildir. Düzgün diksiyanı əldə etmək üçün müəllim sözləri alçaqdan və pıçıltı şəklində oxumalıdır. Belə olduqda diksiya təmiz və aydın olur. Nitq fəaliyyəti üçün eşitmə və tələffüz etmə vərdişləri və onun başlıca müxtəlifliklərinin mənimsənilməsinin əhəmiyyəti böyükdür.

Belə ki, nitqi eşitmə üzrə möhkəm vərdişlərə yiyələnmək nitqin səslərinin müxtəlif incəliklərini qavramaq bacarığını (səslərin tələffüzünün güzgünlüyü, dəqiqliyi, sözlərin aydınlığı, səslərin tonunun qalxıb-enməsi, güclənilib zəifləməsi, axıcılığı, nitqinin sürətlənməsi və yavaşması, tembr, rəng və s.) təmin edir[6, s.418]. Həmcinin Azərbaycan dili dərslərində oxu materialını intonasıya ilə oxumaq vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi şagirdlərin musiqi dərslərində musiqini qavrama qabiliyyətlərini gücləndirir. Mətnin oxusu və musiqinin dinlənilməsində şagirdlərin maraq və ehtiyaclarının ödənilməsi intonasıya üzrə işin səmərəli təşkilindən çox asılıdır.

Azərbaycan dili fənnində elə mövzular var ki, orada üç fənnin (Azərbaycan dili-musiqi-təsviri incəsənət) inteqrasiyasından istifadə olunur. "Durna", "Qaranquş", "Bənövşə" və s. şeirlərə mahnı bəstələnib və musiqi dərslərində tədris olunur. "Cəngi", "Yaxşı yol"(mus.Ü.Hacıbəyov),"Sərhəddilər"(mus. O.Rəcəbov), "Əsgər marşı"(mus. C.Ouliyev), "Sadiq olaq vətənə"(mus. O.Zülfüqarov), "Oğul istəyir Vətən"(mus. R.Şəfəq) və s. marş musiqisi şagird şəxsiyyətinin idraki inkişafına, mənəvi-emosional cəhətdən zənginləşməsinə zəmin yaradır. "Xocalı faciəsi", "Şəhidlər xiyabanı", "Çağırır vətən" və digər vətənpərvərlik mövzularının tədrisində marş musiqisindən istifadə vətəni qorumaq, mübarizə aparmaq, düşməni məhv etmək əzmini yüksəldir. Bu cür inteqrasiya olunmuş dərslər şagirdlərdə şifahi və yazılı nitq bacarıqlarının inkişafı və zənginləşməsinə kömək edir.

İbtidai siniflərdə ana dili nitq fəaliyyəti zəminində, yəni dinləyib-anlama və danışma, oxu, yazı əsasında tədris olunur ki, bunların hər biri musiqi fənni ilə inteqrativ istiqamətdə qurula bilər. Musiqi fənninin inteqrativ tədrisi zamanı müəllimin peşə hazırlığı, peşə funksiyaları (konstruktiv, mobiləşdirici, təşkilatçılıq, kommunikativ, məlumatlılıq), aydın şərh olunmuş bilik, hər iki fənn üçün uyğun mövzular, şagirdlərin onları öyrənməsi, təlim-tərbiyə prosesi, ümumi mədəni inkişaf əlaqəli bacarıq və vərdişləri özündə ehtiva edən kompetensiyalar da mühüm rol oynayır.

İnteqrativ tədrisin səmərəliliyi, qazanılan bilik və bacarıqların möhkəmliyi həm də bu prosesdə şagirdlərin müstəqil işlərinin düzgün əlaqələndirilməsindən asılıdır. Azərbaycan dili və musiqinin inteqrasiyasında didaktik vəzifədən asılı olaraq əlaqə növləri tipikləşdirilir. Bu prosesdə düzgün və uyğun iş üsulunun seçilməsi müəllimdən yenilikçi və yaradıcı olmağı tələb edir. Bu zaman innovativ dərs modeli və fəal/interaktiv təlim üsullarından istifadə diqqət mərkəzində saxlanmalıdır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 24 oktyabr tarixli sərəncamı. Kurikulum, 2013, №4, s.103-113
2. İsmayilov R., Orucova G., Xəlilov Z., Cəfərova D. Azərbaycan dili (1-ci sinif üçün dərslik). Bakı: Altun Kitab, 2012, 160s.
3. İsmayilov R., Abdullayeva S., Orucova G., Cəfərova D. Azərbaycan dili (2-ci sinif üçün dərslik). Bakı: Altun Kitab, 2009, 208 s.
4. İsmayilov R., Orucova G., Cəfərova D., Xəlilov Z. Azərbaycan dili (3-ci sinif üçün dərslik). Bakı: Altun Kitab, 2010, 207 s.
5. İsmayilov R., Abdullayeva S., Cəfərova D., Qasımova X. Azərbaycan dili. (4-cü sinif üçün dərslik). Bakı: Altun Kitab, 2011, 223 s.
6. Kərimov Y.Ş. Ana dilinin tədrisi metodikası. Bakı, 2003, 520 s.

Резюме

ОБ ИНТЕГРАТИВНОМ ОБУЧЕНИИ МУЗЫКЕ

В современном этапе повышение интереса учащихся к искусству музыки, их формирование и развитие творческих способностей для культурно, духовно и эстетического роста учащихся как полезных граждан общества интеграция текстов чтения в учебник "Азербайджанский язык" играет важную роль. С учетом возраста учеников это используется для получения быстрого и совершенного результата и цели урока при интеграции музыки с предметом "Азербайджанский язык". При мотивации и на других этапах преподавание азербайджанского языка на любую тему, использование песен, музыкальных частей создает более эффективную среду обучения.

Ключевые слова: музыка, интегративное обучение, эффективность, приобретаемые знания, сила навыков.

Summary

ABOUT INTEGRATIVE MUSIC TEACHING

In modern time the integration of the texts with the textbooks of "The Azerbaijani language" plays an important role in the field of increasing student's interest in musik, in formation and development of their creative abilities and in this case it also plays an important role of their growth as a useful citizens of society.

Given the age of the students is used for quick and perfect result and purpose of the lesson during the integration of music with the subject "The Azerbaijani language". When motivation and at other stages of teaching the Azerbaijani language on any topic, the use of songs, musical pieces creates a more effective learning environment.

Key words: music, integrative learning, efficiency, acquired knowledge, power of skills.

Rəyçi: dos. L.Ələkbərova